

Sygn. akt: II Ca 1282/20

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 20 października 2020 r.

Sąd Okręgowy w Krakowie II Wydział Cywilny Odwoławczy

w składzie:

Przewodniczący:	Sędzia Marcin Semeniuk
Protokolant:	Dominika Nagelholz-Prokop

po rozpoznaniu w dniu 20 października 2020 r. w Krakowie

na rozprawie

sprawy z powództwa B. B.

przeciwko (...) Towarzystwu Ubezpieczeń (...) Spółce Akcyjnej z siedzibą w W.

o zapłatę

na skutek apelacji powódki od wyroku Sądu Rejonowego dla Krakowa – Śródmieścia w Krakowie z dnia 10 lutego 2020 r., sygn. akt: I C 1223/19/S

1. prostuje oczywistą omyłkę pisarską w zaskarżonym wyroku w ten sposób, że w miejsce błędnie wpisanej w nim daty rozpoznania sprawy „20 stycznia 2020 roku” wpisuje datę prawidłową „22 stycznia 2020 roku”;

2. zmienia zaskarżony wyrok w ten sposób, że nadaje mu brzmienie:

„I. zasądza od strony pozwanej (...) Towarzystwa Ubezpieczeń (...) Spółki Akcyjnej z siedzibą w W. na rzecz powódki B. B. kwotę 1.183,40 zł (tysiąc sto osiemdziesiąt trzy złote czterdzieści groszy) z odsetkami ustawowymi za opóźnienie za okres od dnia 21 lutego 2019 r. do dnia zapłaty;

II. zasądza od strony pozwanej (...) Towarzystwa Ubezpieczeń (...) Spółki Akcyjnej z siedzibą w W. na rzecz powódki B. B. kwotę 317 zł (trzysta siedemnaście złotych) tytułem zwrotu kosztów procesu.”;

3. w pozostałym zakresie apelację oddala;

4. zasądza od strony pozwanej (...) Towarzystwa Ubezpieczeń (...) Spółki Akcyjnej z siedzibą w W. na rzecz powódki B. B. kwotę 235 zł (dwieście trzydzieści pięć złotych) tytułem zwrotu kosztów postępowania apelacyjnego.

SSR (del.) Marcin Semeniuk

Sygn. akt: II Ca 1282/20

UZASADNIENIE

Wyrokiem wydanym w dniu 10 lutego 2020 r. w sprawie o sygn. akt: I C 1223/19/S Sąd Rejonowy dla Krakowa – Śródmieścia w Krakowie oddalił powództwo B. B. o zapłatę na jej rzecz od strony pozwanej (...) Towarzystwa Ubezpieczeń (...) Spółki Akcyjnej z siedzibą w W. (dalej również jako (...) S.A.) kwoty 1.183,40 złotych z odsetkami ustawowymi za opóźnienie za okres od dnia 21 lutego 2019 r. do dnia zapłaty oraz zasądził od powódki na rzecz strony pozwanej kwotę 287 złotych tytułem zwrotu kosztów procesu.

Od powyższego wyroku wywiodła apelację powódka B. B., zaskarżając go w całości.

Zaskarżonemu orzeczeniu powódka zarzuciła:

I. naruszenie przepisów postępowania, a mianowicie art. 233 k.p.c. poprzez przekroczenie granic swobodnej oceny dowodów, a także ocenę dowodów wbrew zasadom logiki, w tym przede wszystkim poprzez poczynienie nieuprawnionego domniemania, że w związku z podpisaniem przez nią oświadczeń o otrzymaniu i zapoznaniu się z Ogólnymi Warunkami Ubezpieczenia (OWU), Regulaminem i Tabelą Opłat i Limitów kwestionowane przez nią postanowienia umowy łączącej ją z (...) S.A. były z nią indywidualnie uzgadniane - podczas gdy w rzeczywistości złożenie podpisów pod tymi oświadczeniami nie wpływa na abuzywność tych postanowień;

II. naruszenie przepisów prawa materialnego, a mianowicie:

1. naruszenie art. 385¹ § 1 k.c. poprzez błędne uznanie, że postanowienia dotyczące Wartości wykupu pobieranej z tytułu wykupu nie są postanowieniami abuzywnymi, podczas gdy opłata ta nie stanowiła głównego świadczenia stron, nie została zdefiniowana w sposób jednoznaczny, a przez to kształtowała prawa i obowiązki powódki w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jej interesy, a ponadto w rzeczywistości o tym, czy dane postanowienia rażąco naruszają interes konsumenta nie decydują tylko ich „negatywne finansowe skutki”, ale przede wszystkim nieusprawiedliwiona dysproporcja praw i obowiązków na niekorzyść konsumenta,

2. niezastosowanie art. 385³ § 4 k.c. polegające na pominięciu okoliczności, że powódka dopiero w trakcie procesu, ex post, uzyskała wiedzę o kosztach zawartej ze stroną pozwaną umowy, podczas gdy powinna była ją uzyskać na etapie zawarcia umowy w celu podjęcia świadomej decyzji odnośnie lokowania środków na rachunku umowy zaoferowanej przez stronę pozwaną.

Z uwagi na powyższe zarzuty powódka wniosła o zmianę zaskarżonego wyroku poprzez zasądzenie od strony pozwanej (...) S.A. na jej rzecz łącznie kwoty 1.184 złote wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia 21 lutego 2019 r. do dnia zapłaty oraz kosztów postępowania przed Sądem I instancji, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych, przy uwzględnieniu proporcji w jakiej uległa w procesie do zasądzonych na jej rzecz roszczenia.

Ponadto powódka wniosła o zasądzenie od strony pozwanej na jej rzecz kosztów postępowania apelacyjnego, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

W odpowiedzi na apelację strona pozwana (...) S.A. wniosła o jej oddalenie oraz o zasądzenie od powódki na jej rzecz kosztów procesu w instancji odwoławczej, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

Sąd Okręgowy zważył, co następuje:

Apelacja okazała się zasadna i musi skutkować zmianą zaskarżonego wyroku we wskazanym w niej kierunku. W ocenie Sądu Okręgowego Sąd I instancji dokonał bowiem błędnej analizy postanowień łączącej strony Umowy ubezpieczenia indywidualnego na życie i dożycie z Ubezpieczeniowym Funduszem Kapitałowym (...) dotyczących całkowitej wypłaty Wartości wykupu - w aspekcie oceny, czy spełniają one kryteria oceny uznania ich za niedozwolone postanowienia umowne, o których mowa w art. 385¹ § 1 k.c.

Zgodnie z powołanym w akapicie poprzedzającym przepisem postanowienia umowy zawieranej z konsumentem nieuzgodnione indywidualnie nie wiążą go, jeżeli kształtują jego prawa i obowiązki w sposób sprzeczny z dobrymi

obyczajami, rażąco naruszając jego interesy (niedozwolone postanowienia umowne). Nie dotyczy to postanowień określających główne świadczenia stron, w tym cenę lub wynagrodzenie, jeżeli zostały sformułowane w sposób jednoznaczny.

W uzasadnieniu zaskarżonego wyroku Sąd Rejonowy stwierdził, iż „powódka nie wykazała, aby zapisy OWU nie zostały uzgodnione indywidualnie z powódką, jak i aby nie miała rzeczywistego wpływu na ich treść”. Powyższe stanowisko w przedmiocie rozkładu ciężaru dowodu co do wskazanej okoliczności faktycznej wynika z dokonania przez ten Sąd błędnej wykładni art. art. 385¹ § 4 k.c., który to przepis stanowi, iż ciężar dowodu, że postanowienie zostało uzgodnione indywidualnie, spoczywa na tym, kto się na to powołuje. W niniejszej sprawie stroną powołującą się na fakt indywidualnego uzgadniania postanowień umownych powódka B. B. z pewnością nie była - w uzasadnieniu pozwu zaznaczyła ona przecież wyraźnie: „Po drugie – zapisy OWU nie były uzgodnione indywidualnie z powodem i na ich treść nie miał on rzeczywistego wpływu” (k. 5 verte). Jeżeli przy tym przedmiotem oceny pod kątem ich abuzywności miały być przepisy OWU, to Sąd Rejonowy powinien był mieć na względzie również treść art. 385¹ § 3 k.c., w którym Ustawodawca wyjaśnił, iż nieuzgodnione indywidualnie są te postanowienia umowy, na których treść konsument nie miał rzeczywistego wpływu, a odnosi się to w szczególności do postanowień umowy przejętych z wzorca umowy zaproponowanego konsumentowi przez kontrahenta. Wskazany przepis wprowadza zatem domniemanie, że postanowienia umowy przejęte z zaproponowanego konsumentowi wzorca to postanowienia, które nie podlegały indywidualnym uzgodnieniom stron. Oczywistym jest zatem, że ciężar dowodu, iż dane postanowienie zostało uzgodnione indywidualnie, będzie *in concreto* spoczywał na przedsiębiorcy, albowiem wykazanie tej okoliczności spowoduje wyłączenie możliwości poddania tego postanowienia ocenie przez pryzmat przesłanek z art. 385¹ § 1 k.c. Tak więc to nie powódka (konsument) powinna wykazać, że kwestionowane przez nią postanowienia umowne nie były z nią uzgadniane indywidualnie, lecz to pozwany (przedsiębiorca) mógłby ewentualnie wykazywać, że owe postanowienia takim indywidualnym uzgodnieniom podlegały, tj. innymi słowy, że powódka miała na ich treść rzeczywisty wpływ. Strona pozwana nie podjęła jednak inicjatywy dowodowej w tym kierunku. Nie świadczy bowiem o możliwości indywidualnego uzgadniania postanowień umownych przejętych ze wzorca sam fakt – zresztą bezsporny – doręczenia powódce przed zawarciem Umowy ubezpieczenia OWU z załącznikami, tj. Tabelą parametrów opłat i limitów oraz Regulaminem Funduszy. „Samo doręczenie konsumentowi Ogólnych Warunków Ubezpieczenia, szczególnie obszernych, nie jest tożsame z uzgodnieniem treści umowy indywidualnie z klientem.” (wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 4 lutego 2016 r., I ACa 1555/15 /LEX nr 2012822/).

Niezależnie od powyższych uwag nie sposób także nie zwrócić uwagi, iż fakt, że postanowienia OWU współkształtujące treść łączącego strony niniejszego procesu stosunku prawnego nie były przez nie indywidualnie uzgadniane, wynika wprost już z dokumentów załączonych do pozwu. Skoro bowiem powódka B. B., w świetle ich treści, złożyła wniosek o zawarcie Umowy ubezpieczenia ze stroną pozwaną w dniu 4 listopada 2013 r. (vide odcisk datownika na wniosku /k. 12, k. 44/), to nie mogła mieć ona nawet teoretycznej możliwości indywidualnego uzgadniania postanowień OWU, albowiem jak wynika z kolei z treści § 31 OWU, zostały one przyjęte uchwałą nr 1 Zarządu (...) S.A. z dnia 26 września 2013 r. i zaczęły obowiązywać od dnia 1 października 2013 r. (k. 20).

Sąd Okręgowy nie podziela również stanowiska Sądu Rejonowego, iż § 19 OWU nie kształtuje praw i obowiązków powódki B. B. w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami i nie narusza jej interesów w sposób rażący.

Przede wszystkim bez znaczenia dla tej oceny jest podniesiona przez Sąd meriti okoliczność, iż we wniosku o zawarcie umowy ubezpieczenia powódka, składając własnoręczny podpis, oświadczyła, że została poinformowana o wysokości Wartości wykupu i ją akceptuje. Art. 385¹ § 1 k.c. ma bowiem charakter przepisu bezwzględnie obowiązującego (*iuris cogentis*) (por. wyrok Sądu Okręgowego w Łodzi z dnia 3 lutego 2012 r., III Ca 1207/11, opubl. „Monitor Prawa Bankowego” z 2012 r. Nr 10, s. 13-24) – a więc takiego, którego zastosowania nie może wyłączyć nawet zgodna wola stron. Tak samo należy również ocenić kwestię, czy po zapoznaniu się z doręczonymi jej OWU, Tabelą parametrów opłat i limitów oraz Regulaminem Funduszy powódka miała pełną wiedzę o wysokości kwoty, która zostanie jej wypłacona w przypadku złożenia pisemnej dyspozycji wypłaty, czy też nie. Abuzywność postanowienia umownego podlega bowiem ocenie z punktu widzenia obiektywnych kryteriów wskazanych w art. 385¹ § 1 k.c. i

stan świadomości konsumenta oraz jego zmiany są w tym przypadku zupełnie irrelevantne. Z kolei jednoznaczność sformułowania postanowienia umownego wyłącza możliwość poddania go kontroli przez pryzmat powołanego przepisu tylko wówczas, gdy, zgodnie z jego treścią, określa ono główne świadczenia stron. Wypłata wartości wykupu ani jakiegokolwiek inne świadczenia związane z rozliczeniem stron w przypadku przedterminowego rozwiązania umowy ubezpieczenia na życie z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym takiego charakteru natomiast nie mają (uchwała Sądu Najwyższego z dnia 24 stycznia 2020 r., III CZP 51/19 /LEX nr 2769781/).

Zgodnie z art. 385³ k.c. w razie wątpliwości uważa się, że niedozwolonymi postanowieniami umownymi są te, które w szczególności, m.in., nakładają na konsumenta, który nie wykonał zobowiązania lub odstąpił od umowy, obowiązek zapłaty rażąco wygórowanej kary umownej lub odstępnego (pkt 17). Instytucja Wartości wykupu, a ściślej sposób wyliczania konkretnej kwoty, która ową Wartość ma wyrażać, w treści łączącego strony stosunku prawnego zostały ukształtowane w sposób, który czyni tę instytucję zbliżoną w swym charakterze do dodatkowych zastrzeżeń umownych, o których mowa wyżej. Oceny, czy postanowienie umowne jest niedozwolone (art. 385¹ § 1 k.c.), dokonuje się według stanu z chwili zawarcia umowy (art. 385² k.c.; por. też uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 20 czerwca 2018 r., III CZP 29/17, opubl. OSNC z 2019 r. Nr 1, poz. 2). Ze zgromadzonego w sprawie materiału nie wynika, by w dacie zawarcia łączącej strony Umowy ubezpieczenia powódka została poinformowana przez ubezpieczyciela, z jakiego tytułu w przypadku wypowiedzenia Umowy przed założonym okresem jej obowiązywania kwota wyrażająca Wartość rachunku udziałów (obliczoną według Wartości udziału jednostkowego z najbliższego Dnia wyceny) zostanie jej wypłacona w niższej wysokości, pomniejszonej o określoną stawkę procentową Wartości rachunku udziałów, właściwą dla Roku polisowego, którym nastąpi koniec ochrony ubezpieczeniowej. W istocie owo „pomniejszenie” stanowi dodatkowe świadczenie powódki na rzecz strony pozwanej, za które nie otrzymuje ona żadnego ekwiwalentu. Co więcej - w ogóle nie jest wiadomym, dlaczego strona pozwana dokonuje takiego pomniejszenia, zatrzymując sobie w rezultacie znaczną część zgromadzonych przez powódkę środków finansowych. Dlatego stwierdzić należy, iż § 19 OWU niewątpliwie kształtuje wzajemne prawa i obowiązki stron w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, gdyż zastrzega tylko dla jednej ze stron możliwość uzyskania w ramach łączącego je stosunku prawnego dodatkowej korzyści finansowej, której charakter nie został drugiej stronie wskazany i przejrzyście wyjaśniony. Za sprzeczne z dobrymi obyczajami należy zaś uznać wprowadzenie do umowy klauzul godzących w równowagę kontraktową stron (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 12 czerwca 2012 r., II CSK 515/11 /LEX nr 1231312/).

Przedmiotowe postanowienie umowne rażąco narusza również interesy powódki, w tym przede wszystkim interes ekonomiczny. Wskutek zastosowania kwestionowanych postanowień umownych utraciła ona bowiem ponad 1/4 zgromadzonych środków finansowych zaewidencjonowanych na prowadzonym przez stronę pozwaną Rachunku udziałów. Oceny, czy w konkretnym przypadku naruszenie interesów konsumenta było „rażące” nie można przy tym dokonywać opierając się wyłącznie na bezwzględnej wysokości powstałych w wyniku tego naruszenia roszczeń po stronie konsumenta. Bardziej istotny jest sam jego mechanizm naruszenia oraz wynikający z niego zakres potencjalnych negatywnych skutków jego zastosowania dla sytuacji konsumenta. W rozpoznawanej sprawie istota tego mechanizmu sprowadza się do powiązania wysokości kwot zatrzymywanych przez ubezpieczyciela w przypadku rozwiązania Umowy ubezpieczenia przez konsumenta przed upływem okresu, na który Umowa ta została zawarta, nie z jakimikolwiek kosztami obsługi procesu rozwiązania Umowy czy nawet również jej zawarcia, tj. kosztów akwizycji (niezależnie od tego, że o fakcie poniesienia tych kosztów oraz ich wysokości powódka w dacie zawarcia Umowy również nie była poinformowana), lecz z Wartością rachunku udziałów konsumenta. Tak więc im Wartość tego rachunku jest wyższa, tym odpowiednio (wskutek zastosowania sztywnej stawki procentowej) wyższa jest także strata finansowa, jaką konsument poniesie w przypadku przedwczesnego rozwiązania Umowy. Uprawnionym jest więc stwierdzenie, iż rzeczywistym celem spornego postanowienia umownego jest przede wszystkim utrudnienie konsumentowi wyjścia z łączącego go z ubezpieczycielem stosunku prawnego, poprzez uczynienie go ekonomicznie nieopłacalnym. Tak więc zawierając Umowę ubezpieczenia ze stroną pozwaną powódka wiedziała, ile konkretnie będą wynosić składki, jakie będzie musiała uiszczać zgodnie z Umową przez czas jej obowiązywania (k. 14 – polisa), ale nie wiedziała i nie mogła wiedzieć, jaką konkretnie kwotę zgromadzoną na Rachunku udziałów utraci w przypadku rozwiązania Umowy ubezpieczenia w danym Roku polisowym, gdyż jej wysokość miała zależeć nie tylko od określonej

w Tabeli parametrów opłat i limitów stawki procentowej, lecz również od Wartości rachunku udziałów, która w samym założeniu była zmienna. Z tych właśnie przyczyn, w ocenie Sądu Okręgowego, postanowienia OWU dotyczące Wartości wykupu rażąco naruszały interesy powódki – bez względu na to, jaką kwotę konkretnie w wyniku ich zastosowania utraciła.

Warto wreszcie zauważyć, iż Sąd Rejonowy popada w sprzeczność z jednej strony odmawiając przypisania charakteru abuzywności przepisom § 19 OWU, a z drugiej – czyniąc powódce zarzut, iż nie zawarła ze stroną pozwaną aneksu do Umowy ubezpieczenia, na podstawie którego minimalna stawka procentowa Wartości rachunku udziałów w piątym roku ubezpieczenia wynosiłaby 85%. Propozycja zawarcia tego aneksu – co strona pozwana sama przyznała w sprzeciwie od wydanego w niniejszej sprawie nakazu zapłaty – wynikała bezpośrednio z wydania przez Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów (UOKiK) decyzji nr (...). Decyzja ta zaś została wydana właśnie dlatego, że w toku postępowania administracyjnego prowadzonego przez Prezesa UOKiK zostało uprawdopodobnione, iż stosowane przez stronę pozwaną we wzorcach umów ubezpieczenia na życie z ubezpieczeniowymi funduszami kapitałowymi postanowienia określające opłaty pobierane z tytułu rozwiązania umowy ze środków finansowych zgromadzonych na rachunkach funduszy kapitałowych poszczególnych konsumentów narusza prawa konsumentów.

Jeżeli postanowienie umowy zgodnie z § 1 art. 385¹ k.c. nie wiąże konsumenta, strony są związane umową w pozostałym zakresie (art. 385¹ § 2 k.c.). Oznacza to, że po rozwiązaniu Umowy ubezpieczenia strona pozwana powinna wypłacić powódce całą Wartość wykupu, bez jej obniżania o jakiegokolwiek kwoty wyliczone na podstawie niedozwolonych postanowień umownych.

Dlatego Sąd Okręgowy na podstawie art. 386 § 1 k.p.c. orzekł jak w pkt. 2 sentencji, tj. zmienił zaskarżony wyrok Sądu Rejonowego w ten sposób, że zasądził od strony pozwanej (...) Towarzystwa Ubezpieczeń (...) Spółki Akcyjnej z siedzibą w W. na rzecz powódki B. B. kwotę 1.183,40 złotych z odsetkami ustawowymi za opóźnienie za okres od dnia 21 lutego 2019 r. do dnia zapłaty oraz zasądził od strony pozwanej na rzecz powódki kwotę 317 złotych tytułem zwrotu kosztów procesu. W pozostałym zakresie natomiast apelację oddalono (pkt 3 sentencji). Powódka domagała się bowiem w apelacji zmiany zaskarżonego wyroku poprzez zasądzenie na jej rzecz kwoty 1.184 złotych, a więc wyższej niż kwota żądana pozwem.

O kosztach postępowania odwoławczego Sąd Okręgowy orzekł w pkt. 4 sentencji na podstawie art. 98 § 1 i 3 k.p.c. w związku z art. 99 k.p.c. w związku z art. 391 § 1 k.p.c. Na zasądzoną od strony pozwanej na rzecz powódki z tytułu ich zwrotu kwotę 235 złotych składają się: opłata od apelacji – 100 złotych oraz wynagrodzenie pełnomocnika powódki będącego radcą prawnym – 135 złotych, którego wysokość ustalono na podstawie § 2 pkt 2 w związku z § 10 ust. 1 pkt 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych (tekst jednolity: Dz.U. z 2018 r. poz. 265).

Z tych wszystkich względów Sąd Okręgowy orzekł jak w sentencji.

SSR (del.) Marcin Semeniuk